

ÄLSKADE BARN I SKOLAN

EN INTERVJUSTUDIE OCH UTVÄRDERING

AV

ARON SCHOUG & MARIA PANANAKI

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning.....	3
<i>Bakgrund och tidigare forskning.....</i>	3
Föräldrasamverkan i skolan.....	3
Folkbildningen och studiecirkeln	4
Metod.....	6
<i>Fokusgruppintervjuer.....</i>	6
<i>Analysprocess.....</i>	6
<i>Begränsningar.....</i>	6
Resultat.....	8
<i>Innan cirkeln.....</i>	8
Ledarskapsutbildningen	8
Rekrytering.....	8
Lokal	10
Reflektioner.....	10
<i>Under cirkeln.....</i>	11
Erfarenhetsutbytet och den personliga kontakten.....	11
Gästföreläsarnas roll	12
Struktur och ordning.....	12
Reflektioner.....	13
<i>Efter cirkeln.....</i>	13
Föräldraskap och barnuppfostran.....	13
Relationen till myndigheter	14
Skillnader i skolsystem.....	14
Deltagares personliga växande och cirkelledarnas lärdomar.....	15
Reflektioner.....	16
Diskussion och slutsatser	17
<i>Studiecirkeln som en brobyggare.....</i>	17
<i>Spänningen mellan det formella och det informella</i>	18
<i>Rekommendationer</i>	19
Styrkor att bygga vidare på.....	19
Utmaningar att hantera.....	19
Rekommendationerna i relation till tidigare utvärderingsresultat	20
<i>Slutord.....</i>	21
Referenslista.....	22

INLEDNING

Denna studie är en utvärdering av projektet *Älskade barn i skolan* som genomfördes från 2016 till 2018 av Spånga Tensta stadsdelsförvaltning och Studieförbundet. Projektets mål var att med hjälp av studiecirkeln som metod stödja nyanlända föräldrar finna sig tillrätta i föräldrarollen i det svenska samhället. Arbetet bygger vidare på Studieförbundets metod Älskade barn som tidigare bedrivits i samarbete med det lokala föreningslivet. I detta projekt har större fokus istället legat på samverkan med stadsdelens skolor. En annan skillnad mellan detta projekt och tidigare arbete med metoden Älskade barn var att målgruppen här var begränsad till nyanlända och icke-svenska medborgare.

Utvärderingens fokus är att undersöka de uppfattningar som finns om projektet, dess genomförande och resultat bland de personer som deltagit. Närmare bestämt har vi intervjuat ett urval av de deltagande föräldrarna samt de personer som varit studiecirkelledare, vilka själva också är föräldrar med invandrarbakgrund, men som bott en längre tid i Sverige.

När det gäller deltagarna har vi varit intresserade av att få reda på vad de upplever att deltagandet har givit dem, t.ex.: Har de har blivit stärkta i sin föräldraroll i det nya landet? Har de fått ökat förtroende för det svenska samhället? I så fall på vilket sätt? Vi har också sökt förstå hur de ser på studiecirkelmetoden och vilken roll den har spelat i deras läroprocess.

När det gäller cirkelledarna har vi varit intresserade av hur de ser på projektet, studiecirkelmetoden och sin egen ledarroll. Vilka fördelar och utmaningar ser de? Vilka förutsättningar anser de att de har fått att göra ett bra jobb? Vilket ytterligare stöd hade de behövt? Vi har också undersökt om och i så fall hur cirkelledarna anser att deras arbete med studiecirkeln och den förberedande utbildningen stärkt dem själva på arbetsmarknaden samt som människor.

Genom att analysera deltagares och cirkelledares bild av hur arbetet gått till och de möjligheter och utmaningar de upplevt har vi kunnat dra ett antal slutsatser som förhoppningsvis vara till nytta i kommande projekt med samma målgrupp och en liknande metod.

BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING

Här ges en kort bakgrund till några av de fenomen och företeelser som står i centrum för projektet och utvärderingen, nämligen föräldrasamverkan i skolan samt folkbildningen och studiecirkeln som metod.

FÖRÄLDRASAMVERKAN I SKOLAN

Internationella och svenska studier visar att föräldrasamverkan i skolan leder till många fördelar för elever, föräldrar och lärare. Fördelarna är framförallt kopplade till elevernas akademiska och sociala utveckling¹. Föräldrasamverkan är dock ett komplicerat fenomen och enligt forskningen finns det flera utmaningar i relationen mellan föräldrar och skola. Dessa utmaningar berör familjer i alla socioekonomiska grupper, men i denna rapport kommer vi att fokusera på familjer med en annan kulturell och språklig bakgrund.

Språkbrist är en av de viktigaste faktorerna som försvårar kommunikation med skolan samt deltagande i föräldramöten och andra samverkansaktiviteter². Rooth nämner att föräldrarna ofta vägrar komma till föräldramötena på grund av svårigheter att förstå skolans förväntningar och informationen som överförs³.

¹Shepherd & Kervick (2016)

²Osman & Månsson (2015); Szulkin & Jonsson (2007); Denessen et al. (2007); Kim (2009); Lai & Vadeboncoeur (2013); Carreón et al. (2005)

³Rooth (2008)

Bouakaz⁴ samt Osman och Månsson⁵ studerade föräldrasamverkan i den svenska skolan med fokus på föräldrar av arabiskt respektive somaliskt ursprung. Studierna visar att språkbristen leder till att familjernas nätverk begränsas till personer av samma etnisk och socioekonomisk bakgrund som i sin tur resulterar till begränsad kontakt med det svenska samhället och skolan. Bouakaz visar också att skolbarn, som i de flesta fall har lärt sig språket, brukar filtrera informationen som ges från skolan och väljer att förmedla information som de önskar sig till deras föräldrar⁶. Detta kan således medföra ändringar i familjestruktur, det vill säga roll- och maktfördelningen mellan föräldrar och barn.

Kulturella och religiösa skillnader kan också orsaka utmaningar i relationen mellan hem och skola. Föräldrarnas traditioner och religion kan ofta komma i konflikt med skolans praktiker. Bouakazs studie visade att vissa föräldrar satte begränsningar för sina barn, särskilt flickor, till exempel deltagande i vissa aktiviteter såsom simning⁷. I samma studie visar det sig att lärarna påstår att föräldrarna betar sig som att barnens skolgång bara är skolans ansvar. En anledning till detta har visat sig vara kulturskillnad. I vissa länder har läraren nämligen exklusivt ansvar för elevens utbildning medan familjen tar hand om barnen när det gäller icke-skolrelaterade aktiviteter.

Barn i behov av särskilt stöd är ett annat område som kan vara problematiskt när det gäller föräldrasamverkan i skolan. Missförstånd kan förekomma eftersom professionella och föräldrar brukar ha olika uppfattningar om begreppet funktionshinder⁸. Anledningen är att vissa begrepp såsom åtgärdsprogram och individuell studieplan inte har motsvarande ord i andra språk och att skolan i vissa länder inte arbetar aktivt med elever i behov av särskilt stöd.

Kulturkrock och missförstånd kan undvikas och kommunikation mellan hem och skola kan underlättas när professionella är medvetna om familjers behov och anpassar sina praktiker efter familjens livssituation. Effektiva metoder som utgör grunden för en fungerande föräldrasamverkan är de som tar hänsyn till föräldrarnas första språk och kulturella identitet⁹. Tolkningstjänster, informella träffar och studiecirkel är exempel på praktiker som kan öka föräldradeltaktighet i skolan.

FOLKBILDNINGEN OCH STUDIECIRKELN

Upplägget i metoden Älskade barn är starkt kopplat till folkbildningens pedagogik och studiecirkelmetoden. För att förstå projektet, dess möjligheter och utmaningar är det därför viktigt att ha en viss bakgrundskunskap om denna metod och dess historia.

Folkbildningen har sina rötter i arton- och det tidiga nittonhundratalets folkrörelser, främst arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen och frikyrkorörelsen. Rörelsernas arbete präglades av en kamp för ökad jämlikhet och frihet samt ett utjämnande av klyftor i bildning och utbildning. Eftersom stora delar av befolkningen vid denna tid inte hade tillgång till högre utbildning organiserade rörelsernas organisationer studiecirkel och startade folkhögskolor. Genom dessa aktiviteter kunde deltagarna skaffa sig de kunskaper som de behövde för att förändra sin livssituation samt att kollektivt göra sina röster hörda.¹⁰

⁴Bouakaz (2007)

⁵Osman & Månsson (2015)

⁶Ibid.

⁷Ibid.

⁸Rosenqvist (2007)

⁹Lopez et al. (2001)

¹⁰Vetenskapsrådet (2003)

Den metod som användes och som än idag används i folkbildningen skiljer sig från traditionell utbildning genom att den i högre grad utgår från deltagarnas egna tankar och erfarenheter och deras möjlighet att dela dessa genom gemensam kritisk reflektion och jämlikt utbyte. Folkbildningen kan därmed ses som en form av demokratisk pedagogik som står i kontrast till den traditionella utbildningens fokus på överföring av kunskap genom förmedlingspedagogik.¹¹

Detta gör att den som leder en studiecirkel behöver ha andra färdigheter och en annan metod än den traditionella läraren. Studiecirkelledaren anses vara en facilitator som kan lyfta fram de kunskaper som redan finns i gruppen samt stimulera till kritiskt tänkande och utforskande.¹²

Till skillnad från i folkbildningens tidiga historia tycks det idag inte vara den traditionella arbetarklassen (till exempel industriarbetare) som i första hand är i behov av folkbildningen. Grupper som idag kan sägas vara i en liknande situation som folkrörelsetidens arbetarklass är nyanlända och personer med invandrarbakgrund bosatta i socialt utsatta områden. Folkbildningens organisationer har lyfts fram som viktiga aktörer i integrationsarbetet bland annat på grund av sin förmåga att skapa mötesplatser, att bidra till ökade språkkunskaper, att minska fördomar och rasism samt att öka samhällsdeltagandet bland nyanlända och personer i de socialt utsatta områdena.¹³ Mot denna bakgrund kan folkbildningen och studiecirkeln ses som ett logiskt tillvägagångssätt för att arbeta med föräldrasamverkan för nyanlända.

Efter att ha givit en kort bakgrund kommer vi nu att diskutera de metoder som har använts vid utvärderingen. Därefter följer en redovisning av utvärderingens resultat samt de slutsatser och rekommendationer som vi kommit fram till.

Innan vi fortsätter vill vi klargöra några av de termer som vi använder. I texten förekommer växelvis termerna "ledare", "cirkelledare" och "studiecirkelledare". Alla tre ord har samma betydelse och används synonymt för att skapa variation i språket. Samma gäller för termerna "deltagare", "deltagande föräldrar" och "föräldrar" liksom för "cirkel" och "studiecirkel".

¹¹Folkbildningsrådet (2018)

¹²Studiefrämjandet (2018)

¹³Eriksson (2003)

METOD

Utvärderingen bygger på ett antal fokusgruppintervjuer där ett urval av deltagarna i projektet har fått berätta fritt om sina upplevelser. Materialet har därefter sorterats, analyserats och tolkats i en öppen process med utgångspunkt i att besvara studiens frågor.

En fördel med denna metod jämfört med andra metoder -till exempel en enkät med standardiserade frågor - är att man får mer djupgående svar som kan fånga en större bredd av uppfattningar. Genom öppna frågor kan intervjupersonerna prata fritt och utveckla sina resonemang. Möjliga begränsningar med metoden diskuteras i senare avsnitt.

FOKUSGRUPPINTERVJUER

I fokusgruppintervjuer får intervjupersonerna svara på forskarnas frågor samt diskutera inbördes. Förhoppningen är att deltagarna genom att höra varandra berätta kommer att tänka på saker som inte kommit upp i ett enskilt samtal med en forskare. Fokusgruppintervjun kan därför sägas likna ett naturligt och spontant samtal mellan personer med gemensamma erfarenheter. Förhoppningen är deltagarna på så vis ska stimuleras att tala fritt snarare än att säga vad de tror att forskarna vill höra.

Fyra fokusgruppintervjuer genomfördes:

- En intervju med 6 cirkelledare som genomfört studiecirkelar;
- En intervju med 7 personer som genomfört studiecirkelledarutbildningen, men som av olika skäl ännu inte genomfört någon studiecirkel;
- Två fokusgruppintervjuer med 12 respektive 8 personer som deltagit i studiecirkelar. Intervjuerna med deltagare genomfördes med tolk (arabiska och dari).

Under intervjun ställdes frågor om hur intervjupersonerna upplevt sin medverkan i projektet. Frågorna kretsade kring hur arbetet gått till, vad de pratat om, hur samtalen organiserats samt hur praktiska utmaningar kring rekrytering, lokal och liknande hanterats. Intervjupersonerna ombads också bedöma vad som fungerat bra samt vad som fungerat mindre bra. Vidare ombads de berätta vad de lärt sig under deltagandet samt beskriva om och i så fall hur de haft användning för dessa nya insikter i sina liv och sin vardag.

Vi som forskare fördelade ordet och ställde frågor till var och en av intervjupersonerna, men uppmuntrade dem även att begära ordet när någon sa något som de ville kommentera, till exempel om de hade liknande erfarenheter eller om de hade en avvikande uppfattning. Vid intervjuerna med föräldrarna användes korten från studiematerialet för att underlätta kommunikationen. Deltagarna ombads under detta moment av intervjun att välja ett kort och berätta om information och samtal på temat.

ANALYSPROCESS

De inspelade intervjuerna transkriberades. Därefter sorterades det nedskrivna materialet utifrån vilka situationer samtalen kretsade kring, till exempel om det handlade om rekrytering av deltagare, samtalsmetoden på cirkelträffarna eller de lärdomar som deltagare och ledare fått med sig från projektet. Stor vikt lades vid att lyfta fram uppfattningar och erfarenheter som stod i kontrast till varandra för att få en så rik bild som möjligt. Efter att ha färdigställt en första sortering tolkades resultaten och sattes i relation till tidigare forskning.

BEGRÄNSNINGAR

Vi har haft som ambition att beskriva projektet som det framträder ur cirkelledare och deltagares perspektiv. Urvalet och metoden leder dock till vissa begränsningar när det gäller generaliseringsanspråk.

En nackdel med metoden är det inte finns någon garanti för att intervjupersonernas (25 deltagare och 15 ledare) uppfattningar är representativa för gruppen som helhet. Det kan till exempel tänkas att de som väljer att delta i en intervju är mer positiva än genomsnittet. Detta problem kan dock också uppstå med en enkät även om urvalet då av praktiska skäl skulle kunna vara större.

Själva urvalet av intervjupersoner gjordes med utgångspunkt i vilka som fanns tillgängliga - ett så kallat bekvämlighetsurval. Detta ledde bland annat till att vi inte har fått tillgång till de specifika deltagare som var med i de cirklar som de intervjuade ledarna höll, något som möjligen komplicerar jämförelsen mellan deltagare och ledares uppfattningar.

En ytterligare begränsning i metoden är den språkbarriär som uppstod vid intervjuerna med deltagarna. Eftersom tolk användes kunde vi inte garantera att frågorna uppfattades på det sätt som avsetts och en del av nyanserna i intervjupersonernas svar kan också ha gått förlorade. Språkbarriären kan även ha lett till andra metodologiska svårigheter, nämligen utmaningen att säkerställa att man verkligen pratar om samma sak. Till exempel verkade deltagarna inte riktigt förstå begreppet studiecirkel vilket fick till följd att de inte alltid tycks ha kunnat skilja mellan de träffar som föll inom ramen för projektet och de allmänna möten som stadsdelen anordnade i deras boende.

Vi har varit medvetna om och försökt hantera dessa begränsningar i vår arbetsprocess samt haft dem i beaktande när vi analyserat materialet och dragit våra slutsatser. Användandet av studiematerialkorten i intervjuerna med deltagarna (som nämns i avsnittet ovan) var till exempel ett sätt att säkerställa deltagarna faktiskt pratade om sina erfarenheter från studiecirkeln snarare än från något annat möte.

RESULTAT

Resultatet av intervjuerna har strukturerats i tre huvudsakliga teman: *innan cirkeln*, *under cirkeln* och *efter cirkeln*. Temat innan cirkeln täcker in intervjupersonernas tankar om förutsättningar såsom cirkelledarutbildningen, rekrytering, lokal och de administrativa kraven kopplade till verksamheten. Temat under cirkeln behandlar upplevelsen av själva genomförandet av cirkelträffarna och de metoder som användes. Temat efter cirkeln behandlar deltagares och ledares uppfattningar om vilka effekter deltagandet lett till (såväl för deltagare som för ledare), exempelvis nya insikter om föräldrarollen i det svenska samhället, personlig utveckling och så vidare.

Varje tema inleds med en kortare översikt av det aktuella området. Därefter lyfts ett antal olika aspekter av temat, till exempel med avseende på vad som intervjupersonerna lyfter fram som framgångsfaktorer respektive utmaningar. I slutet av varje tema gör vi några reflektioner som vi senare tar vidare till en mer allmän diskussion.

INNAN CIRKELN

Här beskrivs processen innan cirkeln som kan sägas ha satt förutsättningarna för själva genomförandet. Detta inkluderar ledarskapsutbildningen, rekryteringen, lokalfrågan samt samarbete med skolan.

LEDARSKAPSUTBILDNINGEN

De blivande cirkelledarna fick genomgå en tvådagars utbildning. Första dagen av utbildningen handlade om ledarskap samt om metoder för att skapa en miljö där alla känner sig bekväma att uttrycka sig och där strategier för problemlösning kan utvecklas. Den andra dagen handlade om de ämnen som studiecirkeln tog upp, bland annat diskussioner kring svensk lagstiftning, barnuppfostran och kulturskillnader mellan Sverige och deltagarnas hemländer. Både de personer som efter utbildningen genomförde en studiecirkel och de som inte gjorde det uttryckte sig positivt om ledarskapsutbildningen. Så här beskriver en av de cirkelledare som genomfört sin cirkel upplägget:

"Den här utbildningen man går, man lär sig att leda en grupp. Inte att vara lärare utan samtalsledare, att fokusera och se alla deltagare. Att kunna behärska den som tar över mest och lyfta upp de som är tysta utan att man kränker någon. Gruppdynamiken är jätteviktig. Man ser människan som jämlik, inte som jag är här och du är där. Alla får komma till tals. Lyssna och respektera olikhet. Ingen har rätt och ingen har fel, alla har rätt att ha åsikter och respektera andra. Diskussion är jätteviktigt."

Flera deltagare beskrev utbildningen på ett liknande sätt. En av de cirkelledarna som inte genomfört cirkel menade att utbildningen fokuserade på:

"... hur man ska öppna upp sig och hur man ska göra saker intressant för dem man gör utbildning för, vilka svårigheter som kan förekomma och hur man kan förebygga. Hur man kan fördela ordet så att en person inte alltid pratar".

En annan intervjuperson i samma grupp menade att samtalet om föräldrafrågorna gav mycket:

"Jag tyckte gruppen gav mig mer utbildning än själva utbildningen. Massor med människor med en massa erfarenhet och olika bakgrunder. De flesta ... ja, alla var ju invandrare. Varje grupp har sitt sätt att uppfostra barn. Vad blir det när man kommer från en kultur och du kommer till ett land där kulturen du kommit med är helt fel. Då blir det lite krock."

REKRYTERING

En av de största utmaningarna som många av cirkelledarna nämnde var rekryteringen av deltagare. Detta tycks, enligt intervjupersonernas utsagor, ha skett enligt olika principer. I vissa fall rekryterade cirkelledarna själva deltagare genom sina privata kontaktnät. En deltagare berättade att hon träffade sina deltagare på SFI där hon själv studerade. I andra fall stod projektledningen för rekryteringen, till exempel

genom kontakt med boende för nyanlända. En av de personer som gått cirkelledarutbildningen utan att själv startat någon cirkel beskrev problematiken så här:

"Det kräver ju väldigt mycket och jag har inte så mycket tid. Jag har barn och jobbar så det blir lite krångligt på det sättet. Jag kunde inte göra det."

Personer från denna grupp menade att för stort ansvar lades på ledarna - som deltog utan arvode - och efterlyste mer stöd från Studieförbundet och stadsdelen i rekryteringsarbetet. En intervjuperson menade att han säkert kunde ha rekommenderat några personer, men inte få ihop en hel grupp. Flera berättade att de gjort försök att fråga folk om de ville vara med, men att det inte uppfattades som seriöst. Sådär beskriver en av intervjupersonerna hur hon tror att folk resonerar när någon som privatperson kommer fram till dem och frågar om de vill vara med i en studiecirkel:

"De tänker vad menar hon? Hon håller på med det här själv. Vad tjänar hon på det? Då blir det något som jag hittar på. Inte seriöst."

Istället menade intervjupersonerna att Studieförbundet och stadsdelen skulle kunna understödja rekryteringen med ett seriöst utformat informationsmaterial med tydliga ramar, tider, avsändare och så vidare. En intervjuperson föreslog även att det skulle vara lättare att få folk med på tåget om man arrangerade öppna informationsträffar där man samlar större grupper av intresserade och ger dem en introduktion för att sedan erbjuda möjligheten att vara med i en studiecirkel. Flera menade de att projektet borde ha marknadsförts bättre och en intervjuperson jämförde med andra liknande satsningar (till exempel ABC) som lyckats bra på grund av omfattande marknadsföring med flera inblandade parter.

Även de ledare som faktiskt genomfört en cirkel beskrev stora utmaningar i rekryteringsarbetet. Flera av deltagarna påpekade att målgruppen visserligen har ett stort behov av information som projektet kan erbjuda, men att de inte alltid har tid att delta eftersom de har fullt upp med att få tillvaron att gå ihop samt att hinna återhämta sig. En intervjuperson berättar att:

"Det är mycket positivt med att få så mycket information, men samtidigt kan det vara svårt att ta in allt. De får ingen återhämtningstid, från skolan eller jobb. De hämtar barnen från skolan och sedan måste de laga mat, gå till cirkeln och så vidare."

Rekryteringsförfarandet tycks också ofta ha behövts anpassas efter kulturella föreställningar och familjeband i de grupper projektet sökte nå. En cirkelledare menade att männen i den afghanska gruppen först vill träffa cirkelledaren innan kvinnorna kunde delta i cirkeln:

"För det mesta kom männen, sen när de såg att det är ok. Jag är från Iran och kvinna. Då vågade kvinnorna komma också med sina barn."

Vid en viss punkt tycks problemet med att rekrytera tillräckligt många deltagare i vissa fall slagit över i det omvända, det vill säga att för många deltagare dök upp. Då kunde det vara svårt att hålla koll på vilka som tillhörde målgruppen samt att hålla sig inom ramen för hur stora grupper som är möjliga i studiecirkelformen.

Att deltagarna behövde vara nyanlända samt bosatta i rätt stadsdel försvårade, enligt ledarna, rekryteringsarbetet. Flera uttryckte att detta var svårt och obekvämt att kontrollera vid den första kontakten. Andra uttryckte att det var orättvist att bara vissa personer fick vara med när det finns många andra som också är i behov av att delta. Under intervjuerna framkom förslag på att vända sig till andra grupper såsom tonåringar samt att ha en speciell satsning på pappor.

LOKAL

Att hitta lämpliga lokaler tycks ha varit en annan utmaning för projektet. Tanken var från början att cirklarna skulle hållas i stadsdelens skolor, men det visade sig svårare än planerat. För att deltagarna skulle ha tid behövde cirklarna hållas på kvällstid vilket inte fungerade för skolornas personal. Så här uttrycker sig en av projektsamordnarna som också ingick i en av fokusgruppintervjuerna för cirkelledare:

"Jag har varit runt nästan alla skolor och informerat. Alla säger jättebra! Välkommen! Men sen säger de att de inte kan ha öppet efter klockan fem. Vilka föräldrar kan komma innan fem? Det måste vara på kvällstid. Ändå är det svårt för föräldrarna. Man har jobbat och måste lämna barnen. I början av projektet sa man att alla studiecirkelar sker i samarbete med skolan och det var väldigt jobbigt."

Flera av intervjupersonerna uppgav att samarbetet med skolorna gick trögt och detta tycks ha varit ett skäl till att vissa av de utbildade cirkelledarna inte själva kom igång med en egen cirkel. Några ledare som lyckats genomföra studiecirkelar träffade sina deltagare i hemmet medan andra fick tillgång till föreningslokaler och samlingslokalen i det boende för nyanlända varifrån deltagare rekryterades under den senare delen av projektet. Att använda boendets samlingslokal tycks ha fungerat bra eftersom det gjorde att deltagarna lätt kunde ta sig dit. Denna tillgänglighet kan dock samtidigt ha bidragit till att flera än de som formellt ingick i cirklarna kom på träffarna.

Det förekom även samarbeten med andra parter, till exempel en organisation som jobbar med läxhjälp och redan hade en grupp som kunde bli en studiecirkel. Flera av dessa deltagare visade sig då dessvärre inte ingå i målgruppen (till exempel då de varit i Sverige för länge eller var svenska medborgare).

REFLEKTIONER

En första reflektion är att cirkelledare inte kan ses som en homogen grupp. Var och en hade sin egen åsikt och uppfattning kring samhället samt andra ämnen som togs upp i utbildningen. Ibland hade ledarna tankesätt och åsikter som inte gick i linje med det som förväntas av dem i projektet. En intervjuperson undrar exempelvis: "Hur kommer jag att diskutera om något som jag tycker att det är fundamentalt fel?" Erfarenhetsutbyte var dock något som alla ledare tyckte mycket om och utbildningen var, enligt de flesta, en lärorik process.

Det verkar dessutom som att alla ledare inte fick samma information när det gäller studiecirkelns upplägg. Några ledare nämnde att de inte var medvetna om att deltagarna inte fick vara svenska medborgare samt att de själva som ledare hade ansvar för att rekrytera och hitta lokal för att hålla studiecirkeln. Därför vill vi betona vikten att ledare i framtida projekt får tydlig information och stöd så att verksamheten och projektet uppfattas seriöst av potentiella deltagare.

Vi anser också att cirkeln bör anpassas efter deltagarnas livssituation. Ledarna nämnde att de flesta föräldrar ville vara med i cirkeln, men att många inte hade möjlighet på grund av flera skäl, till exempel att de inte har tid, att de inte känner sig trygga att komma ensamma till cirkeln (och därför vill ha med sig en kompis) samt att de inte förstår nyttan av deltagandet. Ett bättre planerat upplägg gällande tid, plats och information skulle möjligtvis underlätta rekryteringsprocessen.

UNDER CIRKELN

Här beskrivs processen under cirkeln vilket innefattar upplägg, diskussionsmetod, expertbesök samt ordning och struktur.

Ämnena som diskuterades mest under cirkeln hade att göra med rollen som förälder till barn i olika ålder, (från småbarn till tonåringar), (för)skolan, föräldradeltaktighet i barnens skolgång, kulturella och religiösa skillnader samt svenska myndigheter och lagar. Vissa diskussionsämnen var förbestämda medan andra dök upp under träffarna utifrån deltagarnas behov och önskemål. Ledarna använde projektets diskussionskort för att underlätta kommunikation och det förekom även att gruppen tittade på film som de därefter diskuterade. Diskussionen handlade om teoretiska, praktiska och vardagliga frågor. Enligt intervjupersoner diskuterade de till exempel kvinnornas och barnens rättigheter i familj och samhälle, att skaffa försäkring och skriva in ens barn i förskolan, men också regler som gäller i vardagen, till exempel att inte störa grannar, att boka tid till tvättstugan och så vidare.

Eftersom ledarna hade varit i Sverige längre än deltagarna kunde dessa (ledarna) dela med sig av sina erfarenheter. Till stor del tycks samtalen ha handlat om att reda ut olika missförstånd som deltagarna hade kring socialtjänsten, förskolan, religiösa högtider och så vidare. Dessa skillnader var ofta kopplade till skillnader i skolsystem och kultur mellan Sverige och deltagarnas hemland.

I många fall efterfrågade deltagarna mer detaljerade faktakunskaper som ledarna inte hade. I dessa fall bjöds experter in från olika myndigheter och organisationer, till exempel socialstyrelsen (mer om detta i senare avsnitt). I andra fall vägrade deltagarna att ställa frågor inför hela gruppen och efterfrågade uppdelning i mindre grupper eller tog upp frågan med ledaren i enrum. I dessa fall förklarade ledarna att de inte hann ge svar på allt samt att de kände att själva organisering tog för mycket tid.

Ledarna hade även ansvar för att hantera gruppdynamiken så att alla kom till tals, fick svar på sina frågor och kände sig trygga. En stor utmaning för ledarna tycks ha varit att upprätthålla ordning och struktur på mötena, ett tema som vi kommer att fördjupa oss i lite längre fram.

ERFARENHETSUTBYTTET OCH DEN PERSONLIGA KONTAKTEN

En styrka i projektets metod var, enligt cirkelledarna, att de själva varit i samma situation som deltagarna och därför hade lättare att skapa och bygga upp förtroende, trygghet och tillit. En av ledarna menade att deltagarna nog inte hade varit lika bekväma om ledarna varit svenskar. Inte minst hade språkbarriären varit stor. Ledarna kunde alltså tala ur egen erfarenhet och deltagarna kunde identifiera sig med dem.

Trots detta tog det ibland tid att få deltagarna att känna trygghet. En cirkelledare beskrev att hennes deltagare först trodde att hon kom från förskolan för att kontrollera om de uppfostrar sina barn på ett bra sätt. En annan cirkelledare berättade att hennes deltagare först trodde att hon var från socialtjänsten.

Förutom att skapa en grundläggande trygghet så att deltagarna vågade öppna upp sig betonade flera cirkelledare att de arbetade för att stärka deltagarnas initiativförmåga så att de inte bara tog emot information. Så här uttryckte sig en av ledarna:

"I början märkte jag att kvinnorna pratade med sin man så att de skulle föra över informationen, men efter några gånger märkte jag att deras självförtroende förstärktes. De själva ställde frågor. Jag uppmuntrade dem att de skulle använda de ord de lärt sig och ställa frågor."

Flera av cirkelledarna beskrev hur de använde konkreta exempel från sin egen tid som nyanlända. Även flera av deltagarna betonade att konkreta exempel var det bästa sättet att ta till sig kunskap. De flesta deltagare som intervjuades betonade att de fått bra hjälp och information, men nämnde även andra deltagare slutat delta för att de inte tyckte att studiecirkeln gav inte så mycket konkret hjälp.

GÄSTFÖRELÄSARNAS ROLL

Deltagarna uttryckte ofta ett behov av att få specifika kunskaper om vilka regler som gäller i det svenska samhället. I de fall då cirkelledarna inte själva kunde redogöra och förklara i detalj bjöds experter från olika myndigheter och liknande in. Så här uttrycker sig en av cirkelledarna själv:

"Efter att man har cirkel märker man vad de har för behov och i samråd med dem ordnar man föreläsning. De kommer och ställer frågor och vi får hitta en expert. Vi ledare kan inte ha all information, men vi kan vägleda till rätta informationen."

Vid intervjuerna med deltagarna var det ofta exempel från dessa gästföreläsningar som lyftes. Deltagarna betonade att de ville lära sig reglerna i det svenska samhället och att dessa regler bäst formulerades av myndigheternas företrädare. Så här beskrev en deltagare sin inställning:

"Om man pratar om försäkringskassan vill man att någon därifrån ska komma och förklara hur det är i verkligheten. Att man får olika broschyrer."

Experterna kunde, enligt deltagarna, komma från socialtjänsten, vårdcentralen, öppna förskolan, arbetsförmedlingen och familjecenter. Ämnen som gästerna tog upp inskränkte sig inte till föräldrarollen utan kunde även gälla försäkringar, hur man söker vård och annat som deltagarna hade behov av. De berättade även att de själva fått vara med och önska ämnen för gästföreläsningarna. Samtidigt uttryckte flera deltagare att de litade på att Studieförbundet och stadsdelen kunde bedöma vilken information de behövde.

STRUKTUR OCH ORDNING

Såväl ledare som deltagare uttryckte att det ofta kunde vara för mycket folk på träffarna och att detta gjorde det svårt att fokusera. Exempelvis nämnde en cirkelledare att det kunde vara 7-8 familjer på plats samtidigt. En annan cirkelledare berättar att det kunde vara uppåt 20 personer och att gruppernas storlek gjorde det svårt att nå ut till alla. Att deltagarna tog med sig sina barn gjorde dessutom att det blev svårt att koncentrera sig. Så här berättar cirkelledaren med egna ord om arbetsmiljön:

"När de tog med barnen var det väldigt oljud. Det var rörigt och de sprang hit och dit. Man kunde inte nå alla och prata. Det behövdes barnvakt."

När Studieförbundets och stadsdelens personal var på plats kunde de agera barnvakt, men flera cirkelledare menade att det behövdes fler personer som kunde hjälpa till med detta. Under intervjuerna med deltagare fick också vi som forskare erfara denna problematik. Under båda dessa intervjuer fanns ett antal barn på plats, vilket gjorde att vissa av föräldrarna hade svårt att koncentrera sig på samtalet.

En cirkelledare menade vidare att det var svårt att få deltagarna att hålla tider, men att det blev bättre allteftersom. Enligt ledaren borde man redan från början ha delat upp grupperna och varit tydligare med vem som skulle komma när. Bland ledarna fanns delade meningar om man ska påminna folk att komma - till exempel genom att ringa och skicka SMS - eller om det är bättre att låta dem lära sig ta ansvar själva. En av ledarna som annars arbetade på förskola uttryckte sin motvilja mot att påminna på följande sätt:

"Jag kommer inte påminna, jag gör inte det. De får lära sig vad som gäller för sen kommer de till andra ställen där möjligheten inte finns. Man får anteckna på kylskåpet vad som gäller."

Andra ledare hade en mer pragmatisk inställning och menade att man helt enkelt behöver påminna för att folk ska dyka upp och att det är bättre att de faktiskt dyker upp än att de inte gör det.

Grundtanken med Älskade barn-metoden förefaller ha varit att ledarna ska prata samma språk som deltagarna. Detta tycks dock inte alltid ha varit fallet och språkliga barriärer försvårade ibland kommunikationen. En deltagare beskrev att hon har en speciell dialekt av kurdiska och därför hade svårt att förstå ledaren som talade arabiska. Då fick hennes man rycka in och förklara för henne.

REFLEKTIONER

En spontan reflektion över detta avsnitt är att cirkelledarnas redogörelser går väl i linje med folkbildningens metod och pedagogik, där erfarenhetsutbytet och den öppna diskussionen är viktiga komponenter. Studiecirkelupplägget verkar inte ha varit lika tydligt i deltagarnas ögon. I deras beskrivningar står snarare informationsöverföring i centrum. Särskilt mycket vikt lades av deltagarna vid informationsöverföring som kommer från myndighetsföreträdare.

Vår uppfattning är dessutom att föräldrar verkar ha uppskattat information som gavs om samhälle och lagar, men betonade att de också ville få mer hjälp med sina specifika frågor. En deltagande förälder föreslog att använda sig av en "case-study"-metod, vilket hon beskriver som att en erfaren person, exempelvis från skolan, kunde komma och förklara hur de löser problem i olika situationer. En annan deltagare ville ha hjälp med att skaffa ett jobb och få förslag på praktiska lösningar på detta område.

Utifrån intervjupersonernas utsagor drar vi även slutsatsen att visuella verktyg såsom film och kort har varit en bra metod för att underlätta kommunikation när språkliga barriärer stod i vägen. Det skapar också en gemensam grund av förståelse av begrepp som inte finns i hemlandet, till exempel luciafirandet.

EFTER CIRKELN

Här beskrivs det lärande som studiecirkelarna resulterat i vilket inkluderar ämnen som föräldraskap och barnuppfostran, relationen till myndigheter, skillnader i skolsystem, men även deltagarnas personliga växande och cirkelledarnas lärdomar.

Studiecirkeln tycks ha bidragit både till deltagarnas och ledarnas personliga växande. Såväl deltagare som ledare pekade på flera olika sätt på vilket de utvecklats och beskrev vad de lärt sig under projektet. Framförallt handlade det om nya insikter om föräldrarollen och skolsystemet i Sverige, men även om mer personlighetsrelaterad utveckling som att våga ta plats och uttrycka sig. Kulturskillnader visade sig vara utgångspunkten för nästan alla diskussioner. Föräldrarna jämförde sina hemländers traditioner och tankesätt med den svenska kontexten. Skillnaderna handlade om praktiska och vardagliga frågor såsom att boka tvättstuga, att komma i tid osv, men även skillnader kring högtider, skolsystem och syn på barnuppfostran.

FÖRÄLDRASKAP OCH BARNUPPFOSTRAN

Barnens roll i hemmet och relationen till föräldrarna var något som togs upp av såväl ledare som deltagare. Denna relation skiljer sig, enligt intervjupersonerna, ofta från förhållandena i hemländerna. Ledarna berättade att nyanlända föräldrar var mycket intresserade av att förstå de svenska reglerna kring barnuppfostran, det vill säga hur man löser problem med barn och vilka metoder man får använda. Både ledare och deltagare nämnde att det var till stor hjälp att få veta hur man pratar med sina barn i olika ålder, från små barn till tonåringar, samt synen på skillnaderna mellan flickor och pojkar i Sverige. Flera intervjupersoner var specifikt intresserade av vilka förhållningssätt som finns när det gäller tonåringar. En deltagande förälder berättade:

"Vi lärde oss att vi ska vara delen av demokrati, att vi tar beslut tillsammans. Att förhandla med barnet. Det handlar om uppfostran från början."

En annan deltagare uttryckte sig på liknande sätt:

"När vi har tonåringar, det ska vara demokrati. Man ska inte vara för sträng, man ska vara lite mittemellan. Man ska prata med dem och ta beslut tillsammans."

Andra nämnde också att det finns skillnader i mentalitet mellan Sverige och hemlandet gällande tonåringar. En deltagare betonade skillnaderna mellan synen på barnens utbildning i Sverige och Syrien, varifrån hon kommer. Hon menade att vissa familjer i Syrien pressar barnen att utbilda sig till läkare, ingenjör eller

andra högstatusyrken. I Sverige, menade hon att det handlar mer om att lyssna på barnen och vad de är intresserade av. Eller som hon sa med sina egna ord:

"Barnens rättigheter i familjen och samhälle skiljer mycket i våra länder...här måste vi stödja dem och ge barnet den här rollen i familjen, att de är en viktig del i familjen. Att de medverkar i våra uppgifter. Att vi bråkar inte framför barnen. Att vi ska stödja dem även psykisk, inte bara med mat."

Generellt tycks det som att föräldrarna känner sig mycket tryggare i samhället när de lär sig reglerna. Något som, enligt deltagare, hjälpte mycket var att ledarna hade samma språk och kultur som de själva vilket gjorde det lättare för dem att uttrycka sig och ställa frågor.

RELATIONEN TILL MYNDIGHETER

Ett område som förekom i alla intervjuer var relationen till myndigheterna, framförallt socialtjänsten. De deltagande föräldrarna var ofta nervösa eftersom de trodde att socialtjänsten skulle komma och ta deras barn. Cirkelledarnas roll visade sig bli att reda ut denna typ av missförstånd bland föräldrarna. Ledarna bjöd även in personer från socialtjänsten för att förklara hur arbetet fungerar. En förälder berättar:

"Alla var nervösa inför mötet för vi trodde att socialtjänsten tar våra barn, men de förtydligade det att det inte är så. De behöver att vi ska uppfostra dem, men att de ska veta vad som är rätt och fel. Det finns en gräns. En röd linje. Man ska inte överskrida den. Vi visste inte vad som var fel och rätt."

En annan deltagare menade att det är viktigt att föräldrarna vet vilka gränser de har när det gäller olika områden, till exempel våld mot barn, hur man ska uppfostra och var gränserna går. En tredje deltagare nämnde också att:

"Jag var rädd att prata med mitt barn, jag trodde att de kommer ta mitt barn om han gråter. Men vi fick hjälp och information i cirkeln."

Studiecirkelledarnas uppdrag, det vill säga att tydliggöra vad som gäller, var inte alltid lätt eftersom deltagare från början var misstänksamma även mot dem. En ledare berättar:

"Vi hade jättesvårt med att berätta om socialen, att de ska känna tryggheten. Vi förklarade också att vi inte kommer från socialen, de trodde det...sen började de lugna ner...de vågar inte öppna hjärtat i början."

När ledarna gav exempel på vad de upplevde själva när de kom till Sverige så började föräldrarna känna sig tryggare. De förklarade också att socialtjänsten inte kommer att ta barnet utan att det har skett allvarliga incidenter.

Rädsla för myndigheter och socialtjänsten i synnerhet kan, enligt en ledare, bero på att socialtjänstens personal kommunicerar och förklarar på ett sätt som lätt missförstås. Även de som har varit länge i Sverige kan därför fortfarande känna rädsla för myndighetspersoner.

De informationsmöten med socialtjänsten samt den information som gavs av cirkelledarna tycks ha varit en bra början för att skapa en gemensam grundförståelse av vilka regler gäller i Sverige och hur svenska myndigheter fungerar.

SKILLNADER I SKOLSYSTEM

En vanlig källa till missförstånd visade sig vara skillnader i skolsystemet mellan Sverige och deltagarnas hemländer. En cirkelledare tog Somalia som exempel. Där har läraren, enligt intervjupersonen, kontroll och dikterar villkoren medan det i Sverige finns en annan logik, nämligen en triangel där föräldrar lärare och barn samarbetar. Intervjupersonen exemplifierade med att berätta om utvecklingssamtalen som med somaliska ögon uppfattas som att barnet har gjort något fel.

"Där är läraren som har ansvar i Somalia till exempel men här är triangel, lärare, föräldrar och barn måste samarbeta. Här finns föräldrar som har utvecklingssamtal med lärare och när läraren ringer och säger nu ska vi

ha samtal, de tänker "nej, vad händer med mina barn!" I Somalia ringer lärare när det händer dåliga saker, men här har alla utvecklingssamtal."

Flera deltagare resonerade på ett liknande sätt kring skillnaderna i skolsystemen: I hemlandet är idealet att läraren ska vara sträng, medan svenska lärare förväntas vara mer demokratiska. Ledarna förklarade också att föräldrarna måste vara delaktiga inte bara i formella möten såsom utvecklingssamtal, men även att hjälpa till med läxor och delta i skolans aktiviteter. En ledare berättar:

"Vi pratade också om deras studier i skolan...hur de ska hjälpa med läxor, och om man har tid för sina barn och delta i aktiviteter såsom fotboll. Då lär barnen bättre. Föräldrarna måste reagera och ta upp problem med lärare. Vi måste ändra och lära reglerna och ha rutiner hemma. Särskilt om ungdomar. Att ha rutiner och regler."

Luciafirandet i skolan är ett annat område som ofta togs upp av intervjupersonerna. Flera ledare berättade att vissa familjer begränsade sina barn att delta i firandet under denna dag eftersom de trodde att det bara riktade sig till kristna. Ledarna förklarade att det är kulturellt och inte religiöst och att alla får delta. Ledarna förklarade även att det är viktigt att visa respekt mot andras högtider. En ledare nämnde:

"Det kom upp att Lucia inte är religion. Inte bara för kristna. Det är fel att uppfostra genom att förbjuda. Vi ska inte göra dem till fiender till andra kulturer."

De deltagande föräldrarna verkade i allmänhet ha fått en mer positiv inställning efter att de fick tydlig information om betydelsen av Luciafirande.

Funktionshinder och skolan var ett annat ämne som diskuterades under intervjuerna med ledare och deltagare. Begreppet funktionshinder har en negativ betydelse i deltagarnas hemländer vilket resulterar i att vissa föräldrar vill gömma sina barns diagnos. En ledare berättar:

"En av de största utmaningarna var med två föräldrar som hade ett handikappat barn och de sa att de skäms. Barnet var 3 år och de sa till andra från hemlandet att hon är 1 för att de skäms. Men sen förklarade jag att här i Sverige har alla rätt, ingen säger att det är ditt fel som i hemlandet...alla är lika värda."

En av de deltagande föräldrarna hade barn med funktionshinder och hon verkade nöjd med det svenska skolsystemet. Hon beskrev att:

"... skolan i Sverige visar mer intresse för barnen, hur de mår och när det gäller inläring. Också skillnad när det gäller barn med diagnos, de har mer tid, flera föräldramöten."

DELTAGARES PERSONLIGA VÄXANDE OCH CIRKELLEDARNAS LÄRDOMAR

Studiecirkeln bidrog med mycket kunskap bland deltagarna när det gäller barnuppfostran och skolsystem, men också när det gäller mer vardagliga och praktiska frågor. De fick exempelvis veta att man behöver vänta på sin tur, ta nummerlapp vid myndighetsbesök, boka tvättstuga och inte låta barnen kasta godispapper på marken. En cirkelledare berättade även att flera av de hon hade i sin cirkel blev inspirerade av folkbildningsmetoden och valde att själva gå ledarutbildningen.

Flera cirkelledare vittnade också om att de fördjupat sin egen förståelse för de ämnen som diskuterades (till exempel föräldrarollen). En ledare uttryckte det som att: "du lär dig själv för att du berättar för andra". En annan nämnde att: "Jag lärde mig mer om socialen. Man har fördomar även om man har bott i Sverige flera år."

Studiecirkeln var således en bra chans även för de för att utbyta erfarenheter och se på nytt. Även cirkelledarna tycks alltså ha utvecklats och lärt sig nya saker genom att delta i projektet. Flera uppgav till exempel att de blev tryggare än de varit tidigare i att leda en grupp. Så här uttrycker sig en av ledarna:

"Det hjälpte att våga, stå framför en grupp och berätta, det är viktigt att man säger sin åsikt. Det hjälper med din själv och familj"

Flera uppgav även att de blivit mer ödmjuka och reflekterande. En ledare som arbetar som förskollärare berättade:

"Det var inte så mycket med att stå och våga. Jag vet att jag klarar det men det som jag hade i yrket är med föräldrar, att läroplanen är så...och jag trodde att föräldrar förstår, jag tog det för givet...efter cirkeln fattade att man måste kommunicera med dem och förstå vad de vill."

En annan ledare nämnde att hon lärt sig bli bättre på att ha överseende med att deltagarna ibland är otåliga och betar sig konstigt: "De har mycket i bagaget... en demokratisk, lyssnande ledarstil med fokus på att göra alla aktiva..."

REFLEKTIONER

Några av resultaten i detta avsnitt ligger i linje med studierna som presenterades i avsnittet om bakgrund och tidigare forskning. Föräldrasamverkan i skolan uppfattas på olika sätt i olika länder. I Sverige är föräldrarna i de flesta fall aktiva i sina barns skolgång medan läraren i hemlandet, enligt intervjupersonerna, har exklusivt ansvar för barnen. Bouakaz beskriver i sin studie just att lärare och föräldrar hade olika syn på föräldrasamverkan som ofta ledde till missförstånd¹⁴. Lärare krävde en högre delaktighet från föräldrarnas sida medan föräldrarna inte var medvetna om att de faktiskt borde delta i skolans aktiviteter och hjälpa barnen. Lärare i samma studie påstod också att skola, föräldrar och barn måste samarbeta kontinuerligt. Detta betonade även ledarna i vår utvärdering när de diskuterade med deltagande föräldrar.

Tidigare forskning har också visat att barn med funktionshinder kan vara ett problematiskt område när det kommer till samarbete mellan lärare och föräldrar¹⁵. Skäl till detta är olika mentaliteter och uppfattningar kring begreppet funktionshinder. En ledare i vår utvärdering berättade på liknande sätt att en familj skämdes för sitt barns diagnos och försökte gömma den från andra föräldrar. En av deltagarna med barn med funktionshinder uttryckte sig dock uppskattande om insatserna och stödet som hennes son fick från den svenska skolan.

Som tidigare nämnts kan kulturskillnader och språkbrist påverka balansen mellan föräldrarnas- och barnens roll. Ett exempel är att barn som kan språket brukar filtrera information och förmedla det de vill till föräldrarna och utelämna annat. Denna situation förändrar maktrelationerna i familjen (från ett patriarkalt samhälle i hemlandet till barnet som tar makt i det nya landet). Vi anser att samtalen i cirkelarna bidrog med att visa vilka metoder föräldrar kan använda för att hitta balansen, till exempel att lära sig språket, ta beslut tillsammans med barnen och stödja dem redan från början.

Oavsett skillnaderna mellan Sverige och hemlandet märkte vi att de flesta deltagarna verkade ha en positiv inställning efter att de fått konkret information och svar på sina frågor under studiecirkeln. Det förefaller också som att de uppskattar en tätare kontakt med lärare efter att de har lärt sig om att hem och skola måste samarbeta för barnens bästa. De föräldrar som deltagit verkade inte heller längre ha några problem med att låta sina barn vara med i Luciafirandet efter att ledarna förklarade att det är en svensk tradition som inte enbart riktar sig mot kristna. Slutligen vill vi notera att när ledare pratade om reglerna gällande barnuppfostran verkade de flesta deltagande föräldrar vara öppna för "det svenska sättet" att uppfostra barn.

¹⁴Bouakaz(2007)

¹⁵Rosenqvist(2007)

DISKUSSION OCH SLUTSATSER

Efter att ha beskrivit arbetet i studiecirkelarna samt ledares och deltagares upplevelser kommer vi nu att diskutera våra iakttagelser för att därefter kunna landa i några slutsatser. Diskussionens två teman är *studiecirkeln som en brobyggare* mellan nyanlända och svenska myndigheter och *spänningen mellan det formella och det informella* i föräldrasamverkan för nyanlända. Rapporten avslutas med ett antal rekommendationer som man bör ta hänsyn till inför kommande projekt.

STUDIECIRKELN SOM EN BROBYGGARE

Studiecirkelmetoden verkar gradvis ha bidragit till ett ökat förtroende för myndigheter och svenska lagar bland de deltagande föräldrarna. Med gradvist menas att studiecirkelledarna successivt skapade detta förtroende under de sex olika tillfällena efter mycket diskussion och genom användandet av olika metoder.

Ledarna berättade att deltagare var ganska misstänksamma mot dem vid det första tillfället. Deltagare trodde att ledare ville bedöma hur de uppfostrar sina barn och ibland uppfattades de som myndighetspersoner (ordet myndighetsperson hade från början en negativ betydelse). En metod som ledarna använde var att dela sina erfarenheter med deltagarna. De deltagande föräldrarna kände igen sig och började bygga upp en relation med ledare. I sin studie om Ålskade barn pekar Mohme på betydelsen av att ledarna och deltagarna tillhör samma etniska grupp. Detta göra att de kan komma djupare i samtalen så att deltagarna fortare kan börja lita på ledarna.¹⁶

Ledarna berättade också att det i början var mest män som kom på träffarna. Kvinnor ville inte komma eller ställa frågor direkt till ledaren utan ställde istället frågan till sina män som därefter ställde frågan till ledaren. Men med tiden började kvinnorna komma på träffarna och även våga ställa frågor direkt. När ledarna bjöd in experter och personer som jobbar på myndigheter såsom socialtjänsten och arbetsförmedlingen började deltagare fatta att man faktiskt får ställa frågor och få hjälp från myndighetspersoner.

Myndigheterna uppfattas inte längre som något abstrakt utan tar en mänsklig form. Efter ett tag började deltagarna själva önska sig och se fram emot myndighetsbesök. Som de själva berättade det är det myndighetspersoner som kan ge rätt svar på deras aktuella frågor. Det verkar således som att ledare tog rollen av brobyggare mellan deltagande föräldrar och det svenska samhället. Det första steget var att fylla funktionen som länk och stöd. Här verkar det gemensamma språket och kulturen ha varit en nyckel. I nästa steg kunde ledarna lyfta deltagarna och visa dem vägen till att själva kunna ta ansvar och söka information. Detta kan förstås som en empowermentprocess där deltagarna successivt går från att vara beroende till att bli oberoende under ledarnas vägledning.

Kontakter med myndighetspersoner och studiecirkelledare - personer som redan är etablerade i det svenska samhället - bidrog också till byggandet av de nyanländas sociala kapital. Ett ökat socialt kapital betyder en ökad tillgång till resurser och kontakter. Genom att delta i studiecirkelträffarna fick deltagande föräldrar information om hur man skaffar försäkring, hur man kan söka jobb och så vidare. Denna information utgör en viktig resurs som kan användas i vardagen. Deltagare fick också möjlighet att vidga sina nätverk genom att träffa cirkelledare och experter. Att bidra till byggandet av socialt kapital har, enligt forskningen, beskrivits som ett av civilsamhällets och föreningslivets centrala funktioner.¹⁷ På en individnivå resulterar alltså det ökade sociala kapitalet till en ökning av individens livschanser genom en ökning av antal kontaktytor och sociala arenor som individen har tillgång till. Utifrån ett

¹⁶Mohme (2017)

¹⁷Putnam (2000)

samhällsperspektiv sammanhänger en hög grad av socialt kapital med en hög grad av tillit mellan medborgare (horisontell tillit) samt mellan medborgare och myndigheter (vertikal tillit). Högtillitssamhällen har visat sig ha en bättre fungerande demokrati, en bättre välfärd och mindre korruption än lågtillitssamhällen.¹⁸

SPÄNNINGEN MELLAN DET FORMELLA OCH DET INFORMELLA

Resonemanget i föregående avsnitt visar på att studiecirkelmetoden i föräldrasamverkan kan förstås som en gradvis process av ökat förtroende för det nya samhället som även medförde en större tilltro till den egna förmågan att delta, anpassa sig och hitta sin plats. Det informella mötet med personer som tidigare gjort samma resa blir här en inkörsport till att förstå det formella systemet och dess representanter.

Även om denna bild tycks stämma i många avseenden kan den ibland förefalla idealiserad. Enligt de intervjuade deltagarnas berättelser tycks dessa ofta tycks ha föredragit att få information direkt från företrädare från myndigheter snarare än via en mellanhand (se avsnittet om gästföreläsarnas roll). Till detta kan läggas att vissa deltagare inte tyckte att det var mödan värt att delta eftersom de inte fick någon konkret hjälp. Deltagarna verkar, enligt detta synsätt, ha varit i behov av hårda fakta och kunskap om systemets spelregler snarare än samtal om värderingar och upplevelser.

Även studiecirkelledarnas berättelser visar på att de själva inte alltid kunde ge deltagarna det de behövde inom ramen för det personliga informella samtalet. Det kan även noteras att flera av de personer som utbildats till cirkelledare, men inte genomfört cirklar ansåg att de hade behövts mer struktur och formell inramning för att rekryteringen skulle fungera. Den informella metoden där alla medverkar på sina egna villkor riskerar att uppfattas som oseriös.

Detta resonemang syftar inte till att ifrågasätta folkbildningsmetoden, de informella inslagen eller förtroendeskapandet. Snarare vill vi peka på en spänning mellan det formella och det informella som vi ser i deltagarnas behov. De verkar behöva tryggheten i att vägledas av personer med samma språk och kulturella bakgrund, men samtidigt verkar de också behöva komma i direktkontakt med representanter för det samhälle som de behöver förhålla sig till och integreras i. Såväl för mycket av det ena som av det andra tycks kunna leda till svårigheter.

I förlängningen kan denna spänning förstås som att deltagarna har ett dubbelt förhållande till auktoriteter. Å ena sidan framgår det av studien att de ofta är misstänksamma mot myndigheter. Att förklara vad detta beror på faller utanför studiens syfte, men det kan tänkas att negativa erfarenheter från myndigheter i hemlandet kan spela in liksom missförstånd i kontakten med svenska myndighetsutövare. Å andra sidan kan ambitionen att komma i direktkontakt med myndighetsrepresentanterna förstås som en vilja att anpassa sig, inordna sig och faktiskt veta vad som gäller. Att få information av de som så att säga "vet var skåpet ska stå".

Med detta resonemang vill vi peka på en svårighet med att renodlat tillämpa folkbildningens fria pedagogik i detta sammanhang. Erfarenhetsutbyte, dialog och gemensamt utforskande kan när det gäller föräldrastöd för nyanlända behöva kompletteras med en mer klassisk förmedlingspedagogik.

Enbart informationsförmedling i en formell skol-liknande inramning tycks dock inte heller vara lämpligt eftersom informationen, på grund av språkliga barriärer och kulturella skillnader riskerar att missuppfattas. Dessutom kan det leda till en distans mellan de som ger och de som tar emot information samt en inlörd passivitet hos den senare gruppen.

De informella samtalen i studiecirkeln kan i bästa fall fungera som ett tillfälle för deltagarna att tillsammans bearbeta informationen och relatera den till egna erfarenheter, men inte utan att det först finns en

¹⁸Putnam (1993)

gemensam bas av information att bearbeta. Cirkelledaren med sin erfarenhet av det svenska samhället kan hjälpa till att reda ut missförstånd och sätta in informationen i deltagarnas kulturella kontext.

Kanske är nyckeln till att lyckas med projekt av denna typ att balansera det formella mot det informella. Folkbildning är ett ord med dubbel betydelse. Å ena sidan kan det betyda att folket ska bildas och göras klokare genom spridning av information, fakta och vetenskaplig kunskap. Å andra sidan är det ett demokratiskt projekt där folket bildar sig själva och tränas i att tänka självständigt och att vara med och forma sitt samhälle. De båda varianterna behöver inte stå i konflikt med varandra, men en överbetoning av den ena sidan riskerar alltid att skapa en obalans. För den som vill bedriva föräldrasamverkan och föräldrastöd med folkbildningens metod kan det vara klokt att vara medveten om folkbildningens dubbla betydelse och behovet av att balansera denna dubbelhet.

REKOMMENDATIONER

Efter att ha analyserat och diskuterat intervjustudiens resultat framgår det tydligt att projektet och dess metoder har många styrkor, men även en del svagheter. Framtida projekt i samma anda bör bygga vidare på de starka sidorna samt hitta strategier för att kompensera för de svaga sidorna för att kunna hantera utmaningar och svårigheter. Vi vill redan här betona att det faktum att avsnittet om utmaningar är mer omfattande än avsnittet om styrkor inte på något sätt innebär att vi nedvärderar projektets starka sidor. Snarare handlar det om att vi redan diskuterat metodens fördelar och, i detta skede, ser det som vår uppgift att analysera de problem som uppstått samt att peka på utvecklingsmöjligheter på dessa områden.

STYRKOR ATT BYGGA VIDARE PÅ

Bland projektets styrkor kan räknas att deltagare och ledare kommer från samma kultur och talar samma språk. Detta skapar förtroende och tillåter ledarna att bli brobyggare in i det svenska samhället. Även studiecirkelnas upplägg, inklusive den demokratiska samtalsmetoden och de ämnen som diskuterades förefaller ha varit en styrka. De samtalskort med bilder som användes verkar ha gett diskussionerna en stadga och ämnena uppfattades som relevanta för deltagarna.

Vidare var gästföreläsningarna med representanter från olika myndigheter och organisationer uppskattade och den information som deltagarna fick från dessa förefaller ha varit extra användbar, i varje fall i deltagarnas egna ögon. I allmänhet tycks deltagarna ha uppskattat när träffarna innehöll konkreta exempel som de kunde koppla till sina egna, aktuella utmaningar. Vi rekommenderar att framtida projekt bygger vidare på de inslag som beskrivits i detta avsnitt. För mer detaljerade beskrivningar av vad som fungerat bra hänvisas tidigare delar av rapporten.

UTMANINGAR ATT HANTERA

De utmaningar som projektet ställdes inför tycks i hög grad ha handlat om de praktiska förutsättningarna, till exempel gällande rekrytering, lokaler samt att upprätthålla ordning och struktur. Vissa av dessa utmaningar kan ha berott på oturliga yttre omständigheter och brist på resurser, medan andra tycks sammanhånga med svagheter i organisationen och dess arbetsmetoder. Eftersom denna rapport syftar till att bidra med lärdomar inför organiseringen av framtida projekt kommer vi här att fokusera på den senare kategorin.

TYDLIGARE ARBETSSTRUKTUR OCH ANSVARSFÖRDELNING

En viss otydlighet när det gäller ansvar och rutiner för rekrytering och lokaler tycks ha lett till svårigheter. Samarbetet med skolan förefaller här inte ha fungerat som det var tänkt. Att analysera vad detta beror på faller utanför ramen denna studie, men en möjlig förklaring är att projektet inte var tillräckligt förankrat bland skolornas personal samt att fördelningen av arbetsuppgifter och ansvar hade behövt tydliggöras. Vad som däremot kan sägas med säkerhet utifrån studiens empiriska material är att det fanns oklarheter kring ansvarsfördelningen mellan cirkelledarna och projektledning när det gäller frågor om rekrytering och lokal och administration.

Cirkelledarna tycks vidare inte alltid ha fått tillräckligt stöd i dessa frågor (rekrytering, lokal och administration). Inför framtida projekt rekommenderar vi därför lägre förväntningar på och/eller mer stöd till ledarna i dessa frågor. Det samarbete med det lokala föreningslivet som används i Studieförbundets reguljära föräldrastödsverksamhet verkar vara ett framgångsrikt sätt att underlätta och sprida ut rekryteringsansvaret samt att få en naturlig tillgång till målgruppen. Detta är en möjlig förklaring till att rekryteringen gått bättre där.

EN FRIARE FORM, MEN MED STÖRRE KONTINUITET

En utmaning såväl vid rekrytering som senare i processen verkar ha varit att hålla reda på vilka som ingick i målgruppen samt att leva upp till de administrativa krav som studiecirkelformen ställer upp, till exempel hur många deltagare som får delta i en cirkel samt hur många träffar respektive deltagare behöver vara med på för att räknas. En friare form och färre formella krav skulle troligtvis göra det lättare för cirkelledarna att fokusera på sin pedagogiska uppgift.

Samtidigt tycks det finnas ett värde i att hålla hårt på vissa av reglerna, speciellt när det gäller kravet på att samma deltagare behöver vara med ett visst antal gånger. Utifrån vårt resonemang om deltagarnas gradvis ökande förtroende för svenska myndigheter och lagar verkar just kontinuiteten vara en central framgångsfaktor. För mycket av enstaka föreläsningar och sporadiskt deltagande riskerar i detta avseende att leda till att satsningarna missar målet.

Vi rekommenderar därför att framtida projekt om möjligt släpper något på de administrativa rutinerna och de formella kraven för deltagande, men samtidigt söker sätt att öka kontinuiteten i själva deltagandet. Vi är medvetna om att dessa rekommendationer skulle kunna stå emot varandra, men vi tror samtidigt att det är en utmaning som går att möta med innovativa arbetssätt.

ANPASSA ARBETET EFTER DELTAGARNAS LIVSSITUATION

Den kanske största utmaningen i genomförandet av själva studiecirkelarna var att verksamheten inte alltid var anpassad till deltagarnas livssituation. Som nya i landet hade deltagarna många andra åtaganden vilket kunde göra det svårt att hitta tid och energi till att delta, inte minst i de fall då träffarna förlades innan kl 17:00, vilket verkar ha varit kravet för att använda skolans lokaler.

Under slutet av projektet användes istället samlingssalen i det boende för nyanlända där deltagarna bodde. Detta tycks ha underlättat för deltagarna eftersom de inte behövde ta sig så långt hemifrån. Vi rekommenderar att framtida verksamhet förläggs på platser som känns naturliga för deltagarna samt vid tider som passar dem. Även här finns det anledning att inspireras av Studieförbundets reguljära föräldrastödsverksamhet som sker i samarbete med föreningslivet och där cirkelarna förläggs i samarbetsföreningarnas lokaler.

För att fortsätta på temat deltagarnas livssituation vill vi rekommendera att lägga större resurser på barnpassning. Eftersom deltagarna ofta behövde ta med sina barn på träffarna hade de ibland svårt att koncentrera sig på samtalen. Genom att ha någon som är ansvarig för att passa barnen och kanske aktivera dem med lekar eller annat som de uppskattar skulle föräldrarna få bättre möjligheter att engagera sig helhjärtat i studiecirkelarna.

REKOMMENDATIONERNA I RELATION TILL TIDIGARE UTVÄRDERINGSRESULTAT

Slutligen kommer vi kortfattat att sätta våra rekommendationer i relation till vad en tidigare utvärdering av Älskade barn-metoden i andra sammanhang har visat. Mohme har i sin utvärdering flera liknande synpunkter när det gäller styrkor och utmaningarna med metoden.¹⁹ En av de största styrkorna som hon pekar på är att ledare och deltagare kommer från samma bakgrund och kultur. Hon noterade, precis som vi, att detta bidrog till att gradvis bygga upp förtroende för svenska myndigheter hos deltagarna. Att ledare

¹⁹Mohme (2017)

och deltagare kunde använda sitt modersmål var en fördel eftersom diskussionerna blev djupare. Deltagare hade lättare att öppna upp sig när de kunde använda sitt modersmål och ställa frågor till ledarna.

Mohme talar också om rekryterings utmaningar; det krävs mycket personlig kontakt och påminnelser för att potentiella deltagare ska ta steget och delta i en cirkel. Ledare i våra intervjuer pratade också om att använda olika metoder för att nå deltagare och övertala dem att delta. Sist men inte minst nämner Mohme vikten av att erbjuda barnpassning under träffarna. Som vi också har påpekat är det avgörande att studiecirkeln anpassas efter deltagarnas livssituation och barnpassning är i många fall en förutsättning för detta.

SLUTORD

Syftet med denna utvärdering har varit att undersöka ledares och deltagares erfarenheter av projektet Älskade barn i skolan samt studiecirkelmetoden i föräldrasamverkan. Det visade sig att studiecirkelarna var en lärorik process för båda parter på många olika sätt. De bidrog till ledarnas personliga växande och till nya insikter om föräldraskapet hos deltagarna.

Älskade barn i skolan verkar ha gett många nyanlända föräldrar chansen att kunna etablera sig snabbare i det svenska samhället. Projektet betonade också vikten av att inkludera föräldrar i (för-)skolan, något som kan leda till stora fördelar för barnen.

Vi är tacksamma för att vi har fått träffa så många inspirerande människor och önskar er lycka till med era framtida projekt! Förhoppningsvis kan våra observationer, analyser och rekommendationer vara en utgångspunkt för reflektion samt att vidareutveckla metoder och arbetsätt.

REFERENSLISTA

- Bouakaz, L. (2007). *Parental involvement in school: What promotes and what hinders parental involvement in an urban school*. School of Teacher Education, Malmö University
- Carreón, G. P., Drake, C., & Barton, A. C. (2005). *The importance of presence: Immigrant parents' school engagement experiences*. American Educational Research Association.
- Denessen, E., Bakker, J., & Gierveld, M. (2007). Multi-ethnic schools' parental involvement policies and practices. *School Community Journal*, 17(2), 27-44.
- Eriksson, L. (2003). *Folkbildning och integration : delbetänkande*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer. Hämtad från <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2003/05/sou-2003108>
- Folkbildningsrådet (2018). Om folkbildning - Folkbildningsrådet. (u.å.). Hämtad 17 juli 2018, från <http://www.folkbildningsradet.se/om-folkbildning/>
- Kim, Y. (2009). *Minority parental involvement and school barriers: Moving the focus away from deficiencies of parents*. *Educational Research Review*, 4, 80-102. doi:10.1016/j.edurev.2009.02.003
- Lai, Y., & Vadeboncoeur, J. A. (2013). *The discourse of parent involvement in special education: A critical analysis linking policy documents to the experiences of mothers*
- Lopez, G. R., Scribner, J. D., & Mahitivanichcha, K. (2001). *Redefining parental involvement: Lessons from high-performing migrant-impacted schools*. *American Educational Research Association*, 38, 2, 253-288
- Mohme, G. (2017). *Älskade barn-Folkbildning med föräldrar i nytt land*. Stockholm: Studieförbundet.
- Osman, A., & Månsson, N. (2015). "I go to teacher conferences, but I do not understand what the teacher is saying": Somali parents' perception of the Swedish school. *International Journal of Multicultural Education*, 17(2), 36-52.
- Putnam, R. (1993) *Making Democracy Work*. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, R (2000). *Bowling Alone*. New York: Simon & Schuster.
- Rooth, H. (2008). *Sex föräldrar berättar*. I Myndigheten för Skolutveckling (2008). *Vi lämnar till skolan det käraste vi har...Om samarbete med föräldrar – en relation som utmanar* :12-29
- Rosenqvist, J. (2007). *Specialpedagogik i mångfaldens Sverige om elever med annan etnisk bakgrund än svensk i särskolan*. Halmstad: Specialpedagogiska institutet (SIT) och Högskolan Kristianstad (HKr)
- Shepherd, K. G., & Kervick, C. T. (2016). *Enhancing collaborative leadership among parents of children with disabilities*. *Journal of Disability Policy Studies*, 27(1), 32-42. doi:10.1177/1044207315576081
- Studieförbundet (2018) Se till exempel Studieförbundets allmänna information till sina studiecirkelledare - Info för cirkelledare. (u.å.). Hämtad 17 juli 2018, från <http://www.folkbildningsradet.se/cirkelledare/info-for-cirkelledare/>
- Szulkin, R., & Jonsson, J. O. (2004). *Ethnic segregation and educational outcomes in Swedish comprehensive schools: A multilevel analysis*. *American Sociological Association*. doi:asa_proceeding_35336.PDF
- Vetenskapsrådet. (2003). *Kartläggning av forskning om demokrati och offentlig förvaltning och folkrörelser*. Stockholm